

«Історія крізь обличчя»

3 жовтня 2019 року в офісі Президента України відбулося відкриття експозиції «Історія крізь обличчя». Цей проект, ініційований та втілений в життя Всеукраїнським благодійним фондом «Заради тебе», покликаний зберегти пам'ять про подвиг тисяч українців, котрі переходили й рятували євреїв під час Другої світової війни та Голокосту. Ці герої отримують звання Праведників народів світу.

За даними Інституту Катастрофи та Героїзму «Яд Вашем», в Україні налічувалося 2573 Праведники. За кількістю Праведників наша країна посідає четверте місце у світі. Процес визнання Праведників на території України розпочався лише у кінці 80-х – на початку 90-х років. Тож зараз більшості з них та врятованих ними людей не залишилося серед живих.

Кілька років наполегливої праці цілої команди, сліз та радощів, приголомшень та розчарувань завершився початком втілення дуже давньої мрії – виставки «Історія крізь обличчя».

Фонд «Заради тебе» зробив 32 світлин Праведників, що були живі на момент започаткування проекту та могли поділитися своїми спогадами, які увійшли у буклет українською мовою. Сучасному поколінню дуже пощастило застати Праведників, спілкуватися з ними, дивитися їм в очі та намагатися збагнути, як вони наважилися зробити те, що вони зробили... Але час минає. Навіть протягом реалізації проекту декілька з його героїв відійшли у вічність...

На презентації все було вперше та дивовижно.

Вперше в незалежній Україні в стінах офісу Президента Праведників вшанували за участю перших осіб держави: Президента Володимира Зеленського та Першої леді, – та дипломатів Литви, Польщі, Німеччини, Великої Британії, Ізраїлю та США.

Вперше у стінах офісу Президента пролунало благословення першим особам держави та Праведникам від Головного Рабина України Моше Реувена Асмана.

Вперше у стінах офісу Президента пролунав шофар завдяки віце-президенту Федерації Єврейських Громад України рабину Рафаелю Рутману.

Вперше Фонд «Заради тебе» провів захід на такому високому рівні.

Але це лише початок: попереду підготовка англійської версії спогадів та, нових світлин, обробка історій, а також презентація проекту широкому загалу.

«Ми маємо бути неймовірно вдячними та усвідомлювати той факт, що, можливо, саме ми – останнє покоління, яке ще має змогу зазирнути в очі нашим героям і подякувати їм за приклад щиросердя, толерантності й відваги», – зазначила в своєму виступі Перша леді.

«Низький уклін за те, що ваші родини тоді поставили людяність вище за своє життя. Я понад усе на світі хочу, щоб такі трагедії ніколи не повторювалися, тому що страшнішого не може бути нічого», – звернулася Олена Зеленська до Праведників.

До спілкування з Праведниками та присутніми на відкритті виставки долучився й Президент України Володимир Зеленський. Він зазначив, що не знає багатьох членів своєї родини саме через велику трагедію 20-го сторіччя.

Глава держави зауважив, що вдячний кожному з тих, хто рятував євреїв у часи Другої світової, незважаючи на загрозу для власного життя.

«Я пишаюся тим, що зараз перебуваю серед вас. Без армії, без допомоги ви рятували людські життя. Завжди в цих випадках ви, ваші батьки, ваші родини не думали про фінал – що буде з ними, їхнім життям, чи буде загроза. А загроза була», – сказав Президент.

Володимир Зеленський підкреслив, що радіє нагоді подякувати особисто. «Це завжди нагорода, коли ти можеш доторкнутися до чогось великого. І я зараз, вітаючись з вами, доторкнувся. Я вдячний вам за все, що ви зробили. Це великий подвиг. І якщо у мене в житті буде можливість зробити щось близьке до цього – я б цим пишався. Ми вдячні вам, тому що завдяки вам є ми», – сказав Глава держави.

Куратор проекту голова Всеукраїнського благодійного фонду «Заради тебе» Юлія Гольденберг, починаючи розповідь про проект, з сумом констатувала, що, на жаль, людей, що рятували євреїв у ті часи, стає все менше. Не всі, чії портрети представлені на виставці, дожили до сьогоднішнього дня. Зокрема Юлія Гольденберг сказала:

«Для мене особисто відкриття виставки «Історія крізь обличчя» – надзвичайно важлива подія, до якої ми з однодумцями йшли не один рік. Для нас велика честь презентувати її саме в офісі Президента України під патронатом Першої Леді. Красно дякую Вам, пані Олена, за знайдений час та зацікавленість у цій ініціативі.

Ще у шкільні роки я чула від бабусі, литовської єврейки з Вільно, яка пізнала

жахиття вільнюського гетто, де вона втратила усіх рідних, ризького концтабору та Майденка, зворушливі та приголомшливі історії часів Голокосту. Бабусі, на відміну від 6 мільйонів страчених євреїв Європи, пощастило. Поляк на ім'я Збігнев приніс їй їжу та теплі речі, чим врятував її життя. Багато років після війни вона намагалася знайти його, але усі зусилля були марні...

Коли я слухала її розповіді, я думала, що таких історій дуже багато, кожна з них унікальна, але коли я запитувала свою вчительку історії, де можна знайти таку інформацію, вона здивовано дивилася на мене та раділа читати спогади Ковпака. Спогади Ковпака та інші «офіційні» твори про війну я, звісно, прочитала, але мені дуже кортіло дізнатися про тих простих людей, які безкорисно ризикували собою та своїми близькими заради порятунку приречених на смерть...

Доля подарувала мені можливість втілити мою мрію. Життя дало мені змогу

особисто познайомитися з тими, кого називають Праведниками народів світу. А коли шість років тому я заснувала Фонд «Заради тебе», одним з перших проектів стала соціальна підтримка праведників, з якими ми постійно спілкуємося. Слухаючи їх історії, я зрозуміла, що найменше, що ми можемо зробити для них та для себе – це зберегти пам'ять та поширити ці спогади.

Нашому поколінню дуже пощастило, бо ми застали Праведників, в нас є можливість спілкуватися з ними, дивитися їм в очі та намагатися збагнути, як вони наважилися зробити те, що вони зробили.

Якби не Праведники, не вижила би моя бабуня, не народився би мій батько, а я не стояла би тут сьогодні перед вами. Не було б багатьох тих, ким пишається сучасна Україна та світ.

Моя мрія ніколи б не здійснилася, якби не мої однодумці, друзі, колеги. Окремі слова подяки:

- Денісу Копилову, що зробив більшість світлин;

- Ігорю Левенштейну – моєму давньому приятелю, який працював над текстами до буклету;

- Дмитру Курбанову за дизайн виставки та буклету. З Дмитром ми познайомилися завдяки цій ініціативі, і він одразу став невід'ємною частиною команди;

- і звісно – усім працівникам Фонду «Заради тебе», що підтримували мене та поділяли моє прагнення здійснити проект.

I the last but not the least, це саме Праведники – люди, які являють собою найвищий приклад людяності, гуманізму, толерантності та героїзму українського народу».

В статті використана інформація з сайтів Президента України та ВБФ «Заради тебе»

MORASHA OLAMI

– это молодежный еврейский центр для общения, учебы и самореализации, представитель всемирной молодежной еврейской сети «Olami» в г. Киеве:

- ✓ Современное уютное и просторное помещение в историческом центре Киева – Подоле (2 мин от метро);
- ✓ Тренинги, мастер-классы, еврейские праздники и поездки за границу (Великобритания, Испания, Израиль и др.)
- ✓ Изучение иврита (несколько уровней сложности)
- ✓ Всегда вкусное угощение и теплая дружная атмосфера.

Наш центр предназначен для евреев по еврейскому закону (по материнской линии), возраст от 17 до 29 лет.

Звоните по тел: +380 99 613 9595 (Арье)

Открытие книжного мира Валерия Дружбинского

Знакомство с интересными людьми, благодаря современным средствам коммуникации, сегодня доступно каждому. Набираешь в Google интересующую тебя фамилию – и... В общем, сплошное удовольствие! Однако никакое виртуальное общение даже в формате 3D, когда ты благодаря пространственному звучанию и визуальным эффектам почти становишься участником встречи, не может заменить живого человеческого общения.

вольствием читаю Вашу газету. Хорошая газета». Вот так и подружился отставной военный музыкант, осмелившийся стать на журналистскую стезю, и маститый журналист и писатель, работавший с самим Паустовским! Естественно, потом в моей личной библиотеке появились и книги Валерия Дружбинского, и все с прекрасными дружескими дарственными надписями. Но скажите, как такое добро можно не показать друзьям. И однажды я

в 1980 году (в тот год он начнёт это своё расследование), от нянечек детдома, которые к тому времени были ещё живы. Тогда же он узнает и о том, кем были его родители.

В городе Молотов, куда эвакуировали детский дом, детей разместили в бывших барских конюшнях. Нары в шесть этажей, в три этажа – в изоляторе. Рядом было «своё» детское кладбище. Почти все дети болели туберкулёзом. Валерия Дружбинского тоже не обошла болезнь. Он почти всё время лежал в изоляторе. Поэтому из класса в класс его переводили без экзаменов.

Однако мальчик рос пытливым. Начитавшись Фенимора Купера и Френсиса Брета Гарта, Валерий Дружбинский в 9 лет начал писать серьёзную книгу – роман, который назвал «Красное знамя над Африкой». Интересно, правда?!

Впрочем, вот что пишет об этой истории сам В.И. Дружбинский в книге «Сладкая каторга»:

«Сюжет предельно прост: африканские племена, выгнав со своей земли бледнолицых колонизаторов, построили социализм. «Роман» насчитывал тысячи и тысячи страниц, написанных пером, с нажимом, в тетрадах в клеточку и косую линейку. Литровую бутылку фиолетовых чернил подарил директор детдома: я был единственный «писатель» на 400 пацанов!

В 58-м, окончив десятилетку, с фибровым чехоманчиком, набитым рукописью «романа», я приехал в Москву поступать, разумеется в литературный институт имени Горького – ну, где ещё можно выучиться на советского писателя?! В Литинституте со мной поговорили, даже прочитали 15-20 страниц «романа» (общий вес рукописи был 23 кг), но сказали: для Литинститута необходим стаж не менее 10 лет, а на журналистику принимают без

Две святые женщины

Жизнь в детском доме была не лёгкой. Кормили детей ужасно. И это понятно: шла такая Война! В.И. рассказал, как однажды учительница принесла в класс наглядное пособие – плакат, на котором были изображены яблоки. И один мальчик задал ей вопрос «Ада Юрьевна, а что это такое? – Яблоки. – Они такие же вкусные, как картошка?». Понимаете, дети в 12 лет не знали, что такое яблоки! Валерий Иванович продолжает: «Мы убежали из детского дома, чтобы походить по электричкам: может быть, к кому-то залезть в карман, а может, выпросить кусочек хлеба. Так вот, меня ни разу не поймали в электричке». И дальше последовала тонкая шутка писателя: «Так что у меня есть профессия, если наступят уж совсем тугие времена!»...

Валерий Иванович рассказал, что ему всю жизнь везло на замечательных людей, и везение это началось в возрасте 14 с половиной лет. Впрочем, слово гостю: «У нас в годы Независимости появились Праведники мира. Это были украинские люди, которые прятали во время войны евреев и помогали им выжить. В моём случае получилось, так сказать, наоборот. Дело в том, что в нашем детском доме жило 162 мальчика. К 1944 году многих из них уже нашли родители или другие родственники, потом был 45 и 46 год. Находили даже в 48-м. К 1953 году нашли уже всех, кого можно было найти. И вдруг летом 1954 года в наш детский дом приезжают из Украины две женщины: Ревекка Яковлевна и Раиса Яковлевна – две сестры, две бездетные женщины. Они хотели удочерить девочку. Они идут к нашему директору. У них есть бумага из Киевского горисполкома. А директор категорически: «Можете идти хоть в обком, хоть в ЦК, пишете Хрущёву, а я вам отдам мальчика, самого больного, вы еврейская семья, вы его выходите, а здесь он через две недели умрёт!». Нужно сказать, что логика в настойчивости директора детского дома имела. Ревекка Яковлевна была невропатологом, доктором медицинских наук и работала замдиректора Всесоюзного института невропатологии, который находился тогда в Харькове и в котором лечилось 1200 «колясочников» – людей с повреждёнными в период войны позвоночниками. Валерия вызвали в кабинет директора: «Нашлась твоя мама». И вот эти две святые (только так их называет В.И.) женщины: Раиса Яковлевна («мама») и Ревекка Яковлевна («тётя»), – действительно выходили мальчика гордились его успехами, когда он стал студентом факультета журналистики МГУ, потом – корреспондентом центральных всесоюзных газет «Комсомолки» и «Известий». Правду об усыновлении он узнал уже совсем взрослым, когда мамы не стало...

Что же касается других замечательных людей, на которых, как выразился В.И., ему всю жизнь везло, то одним из первых в этом ряду я бы поставил главного редактора газеты «Известия» Алексея Аджубея, при котором газета стала одним из символов «хрущёвской оттепели». Как-то популярный сегодня журналист Леонид Млечин, работавший в «Известиях» через 30 лет после Аджубея, в середине 1990-х, написал, что «Такого редактора в «Известиях» не было и не будет». Но я в данном случае хочу сказать не о журналисте Аджубее, а о человеке.

Аджубей и Паустовский

«Однажды, – говорит В.И., – вызывает меня в кабинет Аджубей и говорит: «А ну-ка, выворачивайте карманы!»... Он был строгий и всем говорил «Вы». Ну, думаю, конец мне – выгонит». А в карманах у молодого журналиста была жменя таблеток и другие свидетельства его болез-

Гостя представляет Любовь Иконникова

Площадки для таких встреч могут быть разные. Выдающийся музыкант – филармоническая сцена, учёный – зал университета, писатель – ? ... Правильно, библиотека! И черниговские библиотеки всегда славились организацией таких встреч. В мои школьные годы в Центральной городской детскую библиотеку имени А.П. Довженко приезжали для встреч со своими читателями чуть ли не все детские советские писатели. Эта хорошая традиция сохранилась. И в настоящее время в залах Центральной городской библиотеки им. М.М. Коцюбинского и в залах Черниговской областной универсальной научной библиотеки им. В.Г. Короленко вы можете оказаться на встрече или презентации как маститых, так и начинающих писателей и поэтов нашей страны.

Сегодня речь пойдёт об одной из таких встреч, которая состоялась 4 октября в одной из библиотек Черниговской городской централизованной библиотечной системы – Библиотеке семейного чтения. В этот день гостем Библиотеки семейного чтения стал известный журналист, публицист и писатель В.И. Дружбинский. Несколько слов представления. Валерий Иванович не просто журналист. Он много лет работал в газете «Известия», а в 1960-е годы был литературным секретарём писателя Константина Георгиевича Паустовского. В настоящее время (с 2000 года) он работает специальным корреспондентом общественно-политического еженедельника «Зеркало недели».

Пути Господни неисповедимы

Так случилось, что судьба забросила меня в Киев редактировать всеукраинскую газету «Еврейские вести». Естественно, в столице круг моих знакомств с интересными людьми значительно расширился. С Валерием Ивановичем Дружбинским я познакомился, можно сказать, случайно, в Институте медицины труда НАМН Украины, в кабинете академика медицины, многолетнего члена редколлегии газеты «Еврейские вести» И.М. Трахтенберга, к которому я в тот день на минутку забежал по нашим редакционным делам. Оказалось, что Валерий Иванович был хорошо знаком с нашей газетой: «А Вы знаете, я регулярно и с удо-

дал почитать две книги В.И. Дружбинского «О Паустовском» и «Писатели шутят» библиотекарю Библиотеки семейного чтения Любви Арсентьевне Иконниковой. Но это было только начало... В общем, за книгами выстроилась очередь. Завязалась переписка уже библиотекарю с писателем. И вот Любовь Арсентьевна как-то говорит мне: «А давайте пригласим Дружбинского к нам в библиотеку на встречу с читателями!»...

И вот сегодня я расскажу об этой встрече с необыкновенным писателем и необыкновенным человеком.

Про мову

Валерий Иванович уже почти сорок лет как киевлянин, но родился он в сентябре 1939 года в Ленинграде, потом была блокада, в феврале 1942 он был вывезен из блокадного города и оказался в детском доме на северном Урале. С начала своей трудовой жизни и вплоть до 1981 года работал собкором «Известий» в Крымской области, Херсоне, Николаеве и Одессе, жил в Ялте. И, представляясь, Валерий Иванович с сожалением сказал: «...і я до цього часу, до 81 року, ну просто не знав українську мову, і не вчив її, бо, як ви розумієте, це були російськомовні регіони, тим більш тоді...».

И вот в 1981 году В.И. Дружбинского назначают главным редактором журнала выходящего на украинском языке «Новини кіноекрану», и он переезжает в Киев. Через Константина Паустовского В.И. хорошо знал писателя Олеса Терентьевича Гончара, и первый визит новоиспечённого киевлянина был к Гончару. «И вот, – рассказывает Валерий Иванович, – Гончар мне говорит: «Людина дорога, Ви не знаєте української мови. Ви зараз одинак – дружини немає, тому Ви не з дівчатами спить, а з Борисом Грінченком. Спить з Борисом Грінченко – і тоді через рік з Вас буде толк». Но это было потом, в мирные времена...

«Красное знамя над Африкой»

Февраль 1942 года. 24 дня в холодных товарных вагонах везли в тыл на Урал 162 мальчика – воспитанников второго ленинградского детского дома. Конечно же, такого не может помнить трёхлетний ребёнок. Об истории своей эвакуации Валерий Иванович узнает много лет спустя,

стажа. В приёмной МГУ меня встретили как-то подчёркнуто приветливо, приняли документы, разговаривали и всякий раз просили открыть чехомдан и показать «рукопись». Улыбались: видимо, подобного сумасшедшего ещё не видели. Приняли без экзаменов с такой формулировкой: во-первых – детдомовец, во-вторых – «очень уж усидчивый и плодовитый африканец». Что касается самого «романа», то к концу первой сессии я уже стал понимать, что был наивным оболтусом, и начал потихоньку рвать «рукопись» на кусочки...»

Вот такая история, многое говорящая о молодом человеке, о его внутреннем мире и – его характере.

Вообще сама биография В.И. Дружбинского, без преувеличения, тянет на серьёзный роман, и даже фрагментарное знакомство с нею не может оставить никого равнодушным.

ни. И вот Аджубей ему говорит: «Вы знаете где лечили свой туберкулёз Леся Украинка, Чехов? В Ялте. Я подписал приказ – Вы с сегодняшнего дня корреспондент «Известий» по южному берегу Крыма».

Прошло несколько лет... И вот вдруг в 1964 году активного журналиста, собкора «Известий» Валерия Дружинского вызывают к главреду в Москву. «Я не пойму, почему, – продолжает В.И. – Захожу в кабинет Аджубея. Там сидит... Паустовский. И Алексей Иванович говорит: «Константин Георгиевич уезжает на 9–10 месяцев в Ялту, ему нужен литературный секретарь. Только что уволен предыдущий. Вы освобождаетесь от писания в газету. Вы будете литературным секретарём Константина Георгиевича с сохранением Вам Вашей зарплаты». Я онемел, а Константин Георгиевич говорит: «У меня за год прошло 8 человек, Вы, я смотрю, уже пишущий журналист – и не знаю, задержитесь ли долго». А Аджубей ему: «Константин Георгиевич, у него есть бонус, который покрывает всё остальное: у него, как и у Вас, с детства – бронхиальная астма, и он, как и Вы, с детства знает, что это такое – приступ...». И Паустовский говорит: «Д-а... у меня ещё секретарей с бронхиальной астмой не было. Попробуем!».

Так В.И. Дружинский стал литературным секретарём К.Г. Паустовского и проработал в этом качестве три с половиной года, до самого ухода из жизни Паустовского в июле 1968 года.

Книги

В.И. Дружинский написал 26 книг и ещё 10 книг – под чужой фамилией – за кого-то.

Почти все книги, как он признаётся, родились из записных книжек, которых за шесть десятилетий его профессиональной деятельности накопилось 517 (!). Валерий Иванович говорит, что его учителя наставляли: «Журналист должен придти вечером домой и расписать прошедший день: зарисовку о человеке, с которым встретился, впечатление о каком-то событии и т.п.». А учитывая то, что В.И. встречался со многими знаменитыми и часто даже, без преувеличения, великими людьми, а некоторые истории «подслушал»,

принимая участие во встречах Паустовского, то этим книгам нет цены. Приведу только названия нескольких очерков из книги В.И. Дружинского «О Паустовском»: «Михаил Светлов», «Марлен Дитрих», «Максим Рыльский», «Корней Чуковский», «Остап Вишня», «Юрий Любимов»... И при всём при этом, при таких звёздных знакомствах, Валерий Дружинский – очень простой и открытый человек.

Валерий Иванович, как он выразился, «думает ручкой», но при этом он ещё и удивительный рассказчик. И мы услышали много удивительных историй и баек. Не знаю, вошла ли эта история из профессиональной жизни журналиста Дружинского в какую-нибудь из его книг, но я бы хотел поделиться ею с читателями нашей газеты.

История льва Кинга, который вырос в доме дрессировщиков Берберовых в Баку, но вдруг в какую-то минуту в нём проснулся зверь, и он бросился на хозяйку, загрыз ребёнка, я думаю, помнят многие, тогда, в 1980-м, она потрясла всю страну.

Итак, рассказывает В.И. Дружинский: «Я считался специалистом по нравственным вопросам, и меня отправили в командировку в Баку, я должен был написать очерк. Изначально было понятно, что это будет очень читаемый очерк. Я прилетел из Симферополя в Баку. Только что похоронили ребёнка, мать в больнице – не разговаривает... Написал огромный очерк о том, что мы на земле не одни и надо понимать, что зверь есть зверь и т.д. и т.п. И в тексте была фраза «лев в ярости вспотел и бросился на ребёнка».

163 000 (!) писем пришло в редакцию. Содержание такое: «Что за идиот у вас

журналист, он что, не знает, что у льва нет потовых желёз?» Но я же писал эмоционально... И это говорит о том, каким был советский читатель. И если тираж газеты 14 000 000, то нужно очень хорошо обдумывать каждое словечко. Год я печатался под псевдонимом, потому что на каждое письмо в советское время газета должна была ответить на фирменном бланке, причём, в данной ситуации, она отвечала примерно так: «Ваша критика нами принята с благодарностью. Журналист наказан, он отстранён от работы». Обязательно надо было успокоить человека: он же написал в «Известия» (!) – нашёл ошибку!»...

До новых встреч

Организаторы мероприятия подготовились к встрече с гостем: кандидатом исторических наук, двукратным лауреатом премии Союза журналистов СССР журналистом и писателем В.И. Дружинским, – очень серьёзно и ответственно. Я упусти в своём несколько затянувшемся репортаже чудесные исторические фото и видео материалы, которые в ходе встречи проецировались на большом экране, музыкальный ряд и выставку, посвящённую городу, в котором писатель родился. А расскажу только о чудесной выставке книг и газет, которую с любовью подготовила библиотекарь Библиотеки семейного чтения Любовь Арсентьевна Иконникова. «Любовь с любовью» – это не каламбур, это так и есть. И придуманное ею прекрасное название книжной выставки говорит само за себя: «Тайны писательского ремесла: открытие книжного мира Валерия Дружинского». А вот книги В.И. Дружинского для организации этой выставки собирали, так сказать, вскладчину: несколько – из моей домашней библиотеки, несколько – из уже присланных В.И. ранее в подарок библиотеке, а также книги, которые писатель привёз с собой 4 октября.

Выставка состояла из трёх частей: книги Дружинского, ниже – статьи о Дружинском, и у основания – книги писателей, о которых писал Дружинский.

В этой книжной пирамиде выделялась и своим названием, и дизайном одна небольшая (тоже из моей личной библиотеки) книжечка «У любви – твоё лицо». Это

был сборник стихов лауреата всеукраинских литературных премий, члена Национального союза писателей Украины, супруги В.И. Дружинского Натальи Филипповой. Обстоятельства сложились так, что Наталья Михайловна в тот день не смогла приехать в Чернигов, но она передала в дар библиотеке несколько сборников своих стихотворных книг. Очень тепло её творчество представил супруг. Во время обсуждения учителя словесности Валентина Габелева сказала «Открывайте эти стихи – и перед вами всё, вот всё, что вы хотите – любое стихотворение. Но я открыла «Нежность»: Пусть скорей уходят злые ночи/Пусть скорей приходят дни добра!/ Нежность, словно лакомый кусочек,/ В ложечке твоей из серебра./ Всю раздал направо и налево./ Мне – ни крохи, словно не была./ Я тебя любила, как сумела./ Я тебя жалела, как смогла./ Нежность разливаю между строчек/Ложечкой чужой из серебра./ Ты прочтёшь намокнувший листочек./ Ты поймёшь... Спокойна и мудра./ Ночь задуть свечу-луну готова./ Ложечка – совсем не тот объём./ Мы с тобой из кубка золотого/ Нашу нежность вместе разольём. Это удивительная женщина. Талантливая, очень талантливая. Прочтёте эти стихи – и всё сами поймёте».

К сказанному хочется добавить только один штрих: нельзя не обратить внимание, что на первых страницах всех книг Дружинского (во всяком случае, тех, которые я держал в руках) написано «Моей дорогой жене Наташеньке».

А потом были интересные вопросы и не менее интересные ответы, ведь участниками встречи были педагоги, архивисты, художники, юристы, писатели, журналисты, руководители благотворительных организаций... И конечно, слова благодарности и подарки. Нужно отметить, что сценарий встречи, которая продолжалась более трёх часов, был несколько нарушен – уж очень интересный был гость.

По программе этого дня я должен был после встречи с читателями сделать для В.И. Дружинского экскурсию по историческим местам нашего древнего города Чернигова, но неумолимо надвигался вечер... Так что экскурсию мы решили отложить до следующей встречи!

Семён БЕЛЬМАН

Чернігівщина: знаменні і пам'ятні дати жовтня

22 жовтня – 90 років тому народився видатний фтизіатр, заслужений лікар України, кандидат медичних наук, головний лікар Чернігівського тубдиспансеру Леонід Якович Замдборг (1929-1979).

Леонід Замдборг, закінчивши у 1954 році Київський медичний інститут, їде працювати лікарем Іллічівської санітарної епідеміологічної станції м. Кадіївки Ворошиловградської області. З 1956 року Леонід Замдборг працює у Чернігові: спершу – фтизіатр обласного протитуберкульозного диспансеру, а вже у 1957 році, коли молодому лікарю тільки-но виповнилося 28 років, його призначають головним лікарем цього медичного закладу.

Леонід Якович Замдборг очолював протитуберкульозний диспансер протягом 22 років. За цей час заклад не тільки став одним з провідних у сфері охорони здоров'я Чернігівщини, а і посів чільне місце у фтизіатричній службі колишнього СРСР, адже у середині 70-х років минулого століття його визнали одним з найкращих на території Радянського Союзу. Це стало можливим завдяки невтомній праці Леоніда Замдборга по впровадженню новаторських методів діагностики, лікування, профілактики туберкульозу, а також реабілітації хворих на сухоти.

Його наукові дослідження втілювалися на практиці. У 1965 році захворю-

ваність активним туберкульозом органів дихання серед населення області знизилась удвічі в порівнянні з 1959 р., туберкульозним менінгітом – в 6,6 разів, кістково-суглобним туберкульозом – у трічі. Чернігівський обласний протитуберкульозний диспансер визнано республіканською школою передового досвіду. Заклад – учасник Виставки досягнень народного господарства колишнього Радянського Союзу. Леоніда Замдборга відзначено срібною медаллю ВДНГ СРСР, а диспансер за впровадження нових передових методів організації боротьби з туберкульозом в сільській місцевості нагороджено дипломом 2-го ступеня.

Головний лікар започаткував тоді особливу методику перебування пацієнтів, вивів на новий етап діагностично-лабораторну службу та санітарно-просвітницьку роботу закладу. За час головування Л.Я. Замдборга було закладено фундаменти нових корпусів диспансеру, значно розширилися можливості лікувальних відділень, покращилися побутові умови та харчування пацієнтів. Так, під керівництвом головного лікаря у 1968 році було збудовано новий корпус для обласного протитуберкульозного диспансеру на 300 ліжок.

У 1963 році Леонід Якович захистив дисертацію «Досвід ентеральної вакцинації новонароджених подвійними дозами вакцини БЦЖ».

Неординарна особистість, інтелігент, науковець, Леонід Якович Замдборг тривалий час очолював Раду з впровадження досягнень медичної науки в практику при обласному відділі охорони здоров'я. Багато консультував, виступав з доповідями, був постійним учасником з'їздів фтизіатрів, симпозіумів, конференцій. Помер Л.Я. Замдборг у Чернігові. 16 червня 2016 року на адміністративному корпусі КЛПЗ «Чернігівський обласний протитуберкульозний диспансер» Л.Я. Замдборгу було відкрито меморіальну дошку.

Наши юбиляры

Чернигов

Бондаренко Эмилия Давидовна
Брика Фаина Ароновна
Гуревич Любовь Ивановна
Кадинова Анна Денисовна
Лифшиц Светлана Соломоновна
Падалко Фаина Петровна
Флокман Надежда Федоровна
Черняк Лев Петрович

Нежин

Гусаченко Александр Васильевич
Куликов Николай Александрович
Лемперт Станислав Исаевич
Ракитянская Людмила Петровна
Книшман Людмила Андреевна

Прилуки

Кузьменко Леонид Иванович

Бахмач

Карлина Нина Львовна

Репки

Лупина Анатолий Алексеевич

МАЗА ТОВ!

Історія пам'яті

Цей телефонний дзвінок 2 вересня я запам'ятаю надовго. Дзвонив директор ПСП «Пісківське» з села Піски Бахмацького р-ну Валерій Петрович Колоша. Він повідомив мені, що у суботу 7 вересня під час святкування Дня села в Пісках відбудеться відкриття стели в пам'ять про загиблу місцеву єврейську родину і запросив до участі у заходах. Я був дуже схвилюваний повідомленням: жертвам Голокосту в Україні поставлено багато пам'ятників, але майже всі – за кошти самих єврейських громад. А тут і ініціатива місцевої української громади, і ніхто у мене не просить грошей, а запрошують прямо на відкриття... Але

ж субота – день для євреїв святий, коли ніякі заходи не можуть проводитися, крім молитов в синагозі. Кажу Валерію Петровичу: не можу в цей день... Але ж і День села перенести не можна, тем паче запрошені вже і почесні гості. Виникло своєрідне непорозуміння. Ще протягом трьох днів тривали наші «перемовини». Я намагався прислати на відкриття пам'ятника керівника єврейської громади з Бахмача, що зовсім поряд з Пісками, але той буквально напередодні заходу терміново мав виїхати до Києва. Врешті решт я привітав В.П. Колошу з Днем села, побажав йому успішного проведення всіх святкових заходів і пообіцяв приїхати найближчим часом. Найближчий час настав 24 вересня. Приїхав я не сам, а зі співробітниками чернігівського Благодійного єврейського фонду «Хасде Естер».

Від Чернігова до Пісок майже 200 км. Скажу чесно, що якби я сам був за кермом, то не знайшов би це село і за три доби... Але ось село з'явилося перед нами якось одразу, як оазис, – і ми вже біля контори Приватного сільськогосподарського підприємства «Пісківське». Слово «контора» ну ніяк не підходить до будинку, побудованому в сучасному європейському стилі з античними колонами по обидві сторони від входу та мармуровими статуями на даху та вздовж короткої алеї, яка веде до будинку. Поки ми з подивом розглядали цю «античну цивілізацію» під Бахмачем, яка потопала серед сотень троянд, до нас підїхав автомобіль, і з нього вийшов кремезний чоловік: «Ви з Чернігова?». Це і був директор ПСП «Пісківське», депутат Чернігівської обласної ради В.П. Колоша. Скажу чесно, що Валерій Петрович ну ніяк не був схожий ані на голову колгоспу з к/ф «Кубанские казаки», ані на сучасних голів... Він був одягнений у звичайну футболку та джинси, в руках у нього був якийсь блокнот, і, здається, сам він був і за кермом.

Валерій Петрович запросив нас в контору. Там теж все було зроблено, як кажуть, «за останнім словом техніки». Звернув увагу, що в кабінеті директора багато ікон, тобто людина віруюча. Кинулася в очі і наявність чисельних клейнод. Виявилось, що Валерій Петрович – ще і Головний отаман Чернігівського округу МГО Козацтва Запорозького. Чому я застосував приставку «ще»? А тому, що підприємство директора Колоші – це великий унікальний (у всякому разі, на мій непрофесійний погляд) механізм, і незрозуміло, як В.П. знаходить час займатися ще й громадськими справами. Уявіть собі: олійниця, млин, крупорушка, соєвий завод, сучасний молочно-товарний комплекс, міні-завод із виробництва кількох видів сирів, пекарня, кондитерський цех, ковбасний цех і багато іншого. Оце тобто козак!

Почастувавшись у гостинного господаря продуктами з вищезгаданих виробництв, ми їдемо у центр села, де розташований теж не менш унікальний сільський Меморіал пам'яті. Кам'яна стіна з газлом «Ніхто не забутий, ніщо не забуте» збудована за часів СРСР. В стіну вмонтовані гранітні плити, на яких закарбовані прізвища 398 жителів села, які загинули під час Другої світової війни. Далі йдуть чотири великих гранітних стели. Перші три поставлені у минулому році: дві стели «Як подвиг, як пам'ять вічні їх

імена» з прізвищами майже 200 воїнів-пісчан, які повернулися з війни, але їх вже нема серед живих. Останній з них – дядько В.П. Колоші Іван Юхимович помер минулого року. І третя стела нас буквально вразила: «Нескорені вдовинею долею» – з вибитими в граніті іменами більш ніж 100(!) жінок села Піски, які так і не діждалися своїх чоловіків з війни і більш вже не виходили заміж.

І ось нарешті стела, яку ми і їхали побачити з самого Чернігова. «ЖЕРТВАМ ГОЛОКОСТУ 19.03.1943» – а нижче зображення жінки з трьома малолітніми дітьми і їх імена «Ілляшко-Шапіро Надія Юдівна, Шапіро Алла Семенівна, Шапіро Таміла Семенівна, Шапіро Аркадій Семенович». Ще нижче надпис «Із життя пішли ви миттєво, А біль залишилась назавжди». Ось такий пам'ятник чотирьом жертвам Голокосту – чотирьом землякам-євреям – поставила небайдужа до чужого страждання і чужої пам'яті, душевна людина В.П. Колоша, а разом з ним і громада села Піски. Ком підступає до горла... Не знаю, як дякувати... Кажу: «Валерій Петрович, про це повинні знати не тільки в Бахмацькому районі. Я буду писати статтю, і мені потрібна додаткова інформація». «Добре, – каже В.П., – з Вами зв'яжеться людина, яка займалася історією цієї трагедії».

Цією людиною-дослідником виявився в минулому вчитель Пісківської сільської школи, а потім впродовж років – голова сільської ради Іван Іванович Герасименко. Спочатку я отримав статтю. Подаю її майже повністю.

ТРАГЕДІЯ ПІСКІВСЬКОГО ЛІСУ

Давно відгериміли криваві бої Великої Вітчизняної війни. Українська земля заліковувала свої рани. Та її жажіття назавжди залишились у пам'яті людства. Ось і цю жахливу трагедію, яка відбулася в окупованому фашистами селі Піски, його жителі пам'ятають по сей день.

Тож розпочнемо все з початку.

У передвоєнні сорокові роки в одному з будинків села Піски, що по вулиці Гайовій (нині це вулиця Орищенко), оселилася Ілляшко-Шапіро Надія Юдівна з чоловіком Семеном та трьома малолітніми дітками – двома донечками Аллою та Тамілою і найменшим сином Аркадієм.

За чуйність і порядність цю єврейську сім'ю, з шаною і повагою, прийняли в свій колектив жителі села.

Надія Юдівна працювала вчителькою початкових класів в школі села Піски. Вона привчала дітям любов до знань, сіяла їм мудре, добре, вічне. Дома, в сім'ї Шапіро, панували мир, злагода та любов. Батьки мріяли виховати своїх діток розумними і щасливими. Та їх мрії не судилося здійснитися.

Чорне крило війни нависло над Батьківщиною. Голова родини з перших днів війни разом з односельчанами пішов боронити Вітчизну від ворожої навали.

Для жителів села Піски, як і для всього нашого народу, це була Велика Вітчизняна війна, яка стала на довгі три роки надзвичайно великою трагедією і таким тяжким випробуванням.

Село Піски було окуповане фашистами 12 вересня 1941 року, тобто на 83-й день війни. З перших днів окупації німці стали здійснювати режим жорстокого терору. Значні матеріальні збитки, неймовірне горе і страждання принесла ця війна жителям цього мальовничого села.

Велика Вітчизняна війна продовжувалась. Ішов 1943 рік. У ході війни відбувся переломний період, фронт стає стрімко рухатись на захід. Червона Армія приступила до визволення сіл і міст України. Надія Юдівна, як і інші жителі села, з нетерпінням чекала того дня, коли їхнє село буде звільнене від окупантів. Та не судилось їй дочекатися того визвольного часу.

19 березня 1943 року, коли з ранку із-за хмар виглянуло сонечко, а легенький вітерець приніс перший подих весни і ніщо не віщувало біди, раптом біля будинку Надії Юдівни зупинився автомобіль з карателями. Вони, мов коршун, що відчули поживу, увірвалися в будинок – схопили беззахисну жінку і її діток, посадили в автомобіль і по дорозі до районного центру на окраїні пісківського лісу матір і її діток розстріляли.

Так нелюди жорстоко розправились із безневинною єврейською родиною.

Та війна принесла багато бід і страждань на нашу землю. І про таких людей, як Надія Юдівна Шапіро та її дітки, ми ніколи не маємо права забувати. Тож пісків'яни шанують і беруть пам'ять про цю єврейську родину.

Примітка: В статті використані архівні матеріали та розповіді очевидців тих жахливих подій 1943 року.

Я зателефонував Івану Івановичу Герасименку. Подякував за матеріал, і ми домовилися, що дослідження цієї історії ми будемо продовжувати і далі. Чому? По-перше, є дві дати знищення цієї родини. Одна вибита на стелі, друга, згідно свідченням писаним, що теж бачив Іван Іванович, – січень 1942 р., що мені видається більш правдоподібним. Але в будь-якому випадку сім'ю Шапіро явно хтось переховував з місцевих мешканців – і, як не сумно про це писати, хтось і видав нацистам... Тому, я думаю, правильним буде писати не «біля будинку Надії Юдівни», а «біля будинку, де переховувалася родина». Є ще питання з перепохованням, та ін.

7 вересня 2019 р. Село Піски. Відкриття пам'ятника єврейській родині Ілляшко-Шапіро. Присутні жителі села, учні школи, почесні гості: депутат Верховної Ради України Валерій Миколайович Давиденко, голова Бахмацької райдержадміністрації Тетяна Миколаївна Неділько, голова райради Микола Михайлович Іванюк. А «головував» того дня організатор і виконавець цього богоугодного проекту Валерій Петрович Колоша.

Зліва направо: В. Колоша та С. Бельман.
24 вересня 2019 р.

Повернемося ще раз до пам'ятника. На його зворотній стороні ми бачимо такий текст: «Велика Вітчизняна війна 1941–1945», нижче намальована шестикутна зірка Давида, а далі йдуть слова вірша І.І. Герасименка

*Вітер пестив її коси,
А по щоках котились сльози,
Мати над ямою стояла
І до себе діток пригортала,
А вони неньку обіймали
Спасіння в матінки прохали...
Мати від ката пострілу чекала,
Й він прогрімів у тую мить,
Коли хотілось ще пожити -
Бо так мало літ було прожити
На землі рідній, її білім світі....*

А завершилася церемонія відкриття пам'ятника молитвою священника православної церкви с. Піски о. Віктора – і єврейською поминальною молитвою, текст якої знайшов... Валерій Петрович Колоша.

Ось така зворушлива історія пам'яті.

Від імені єврейської громади Чернігівщини висловлюю велику подяку чуйній благородній людині В.П. Колоші, І.І. Герасименку і всім тим, хто був причетний до цього важливого для всіх нас, для всього українського суспільства проекту.

Семен БЕЛЬМАН,
голова Чернігівського обласного
об'єднання єврейських общин та організацій

Газета виходить при фінансовій підтримці Благотворительного Єврейського Фонду «Хесед Естер» и Всеукраїнського Благотворительного Фонда «Для тебе». В електронном виде газета размещается на сайте www.2U.org.ua

תּחיה

Учредитель: Черниговская еврейская община
Издатель: Черниговская еврейская община
Регистрационное свидетельство: ЧГ № 150
Газета «Тхия» («Возрождение»)
Распространяется бесплатно

Редакция оставляет за собой право редактировать и сокращать текст материалов.
Редакция не всегда разделяет точку зрения авторов.
Отпечатано ФОП Лозовой В.М.
Свидетельство Серия ДК № 3759 от 14 апреля 2010 г.
14000, г. Чернигов, ул. Станиславского, 40
Заказ 0004. Тираж 600 экз.

Адрес редакции:
14017, г. Чернигов,
ул. И. Мазепы, 58.
Тел. 66-24-94
e-mail:
sem.hesed@gmail.com

Главный редактор Семён Бельман

Редакционная коллегия:
А.Брик, В.Ванжа, Н.Малисов
Н.Ратновская, А.Чеван.